

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 107 1986

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth

Lund: Louise Vinge, Ulla-Britta Lagerroth

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Vivi Edström

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör var väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-22-00884-5 (häftad)

ISBN 91-22-00886-1 (bunden)

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1987

dokumentära formen (s. 57, s. 175). Den privata problematiken ges ett sken av respektabilitet genom att stöpas i den form tiden fordrade. I »Berättelsen om Josef» förekommer i symbolikens spegel t. o. m. en gestaltning av hur det krävda, dokumentära materialet, distansen, omöjliggör den misstänkliggjorda inlevelsen (s. 185 f.).

Evanders benägenhet att uppträda som romanfigur i de egna texterna, liksom dessas karaktär av metaroman, vill Petherick tolka som en protest i dokumentärens skepnad mot skedets förakt för illusionsromanen, och som ett försvar för själva fiktionen (s. 187 ff.). Här hade en bredare bakgrundsteckning varit önskvärd. Även om det sena 60-talets doktriner säkerligen utgör Evanders främsta angreppsmål, förefaller det litet snävt att begränsa framställningen till enbart denna epok. Ahlins och Gyllenstens attacker mot den »rena konsten» borde ha vidrörts i sammanhanget och givit ett djupperspektiv åt debatten.

Efter de gedigna avsnitt som ägnats Evanders prosakonst avrundas genomgången av ett mindre kapitel, där den dramatiska produktionen behandlas: hörspel, TV-filmer och scenpjäser. Också här breder referaten ut sig, men i detta fall är det mer försvarbart, eftersom åtskilliga av verken är ytterst svåra att tillgå. I konsekvens med sin inriktning på innehållsanalys och tematiska variationer diskuterar Petherick inte genre-mässiga karaktäristika, eller element som hänger samman med mediets möjligheter och begränsningar. Distanseringseffekterna och den dokumentära formalismen i Evanders prosa ersätts i dramatiken av en mer rättfram vardagsrealism. Samtidigt får det övernaturliga, det lyriska, symboliska och på gränslinjen till mystik liggande större utrymme. Personer flyger, går på vatten eller blir osynliga. Pethericks begränsning av sitt undersökningsfält, där stil och språk lämnats utanför, blir här mycket påtaglig. Evanders egenartade röst, som rör sig fritt mellan Bibel och protokoll, utredningsprosa och vardagsjargong, förtjänar som Petherick framhåller en egen undersökning. En sådan kunde lämpligen ta sin utgångspunkt i den dramatiska genren, där så mycket beror av dialoger och den individualiserade språkföringen.

Avslutningsvis konstaterar Petherick att medan Evanders berättarteknik skiftat, har böckernas budskap varit bestående: »människor är i behov av tröst och av mänskliga relationer byggda på förtroende och självaktning» (s. 191). Individens självkänedom förutsätter att var och en går i närkamp med sitt förflutna, och tar ansvar för den egna skulden och framtiden. Med formeln »sektulariserad kristendom» (s. 154) vill Petherick ge ett koncentrat av innebörden i Evanders författargärning.

Pär Hellström

Karl Erik Rosengren: *The Climate of Literature. Sweden's Literary Frame of Reference, 1953–1976*. (Cultural Indicators. The Swedish Symbol System, 1945–1975. Report No 5.) Studentlitteratur. Lund 1983.

Sociological Aspects of the Literary System hette den avhandling från 1968, där Karl Erik Rosengren såg till att praktisera det kvantitativa synsätt på litteraturen, som han i samhällsvetarnas och lingvisternas efterföljd pläderade för i stridskriften *Litteraturvetenskap* från 1966. Den nu föreliggande boken om det litterära klimatet utgör i allt

väsentligt en fullföljning av avhandlingen. Nyckelbegreppet är fortfarande "omnämmande (mention)"; det handlar om de namn som nämns i recensionier av andra skönlitterära verk. Rosengrens undersökning nu fogar sig till en rad andra där han inspirerats företräda för historia, statsvetenskap, sociologi, teologi etc. Omnämmandena har alltså under de mellanliggande femton åren hunnit bli en av flera kulturindikatorer som kommer till användning för att kartlägga det svenska symbolsystemet under efterkrigstiden. Recensionerna har undersökts parallellt med dödsannonser, varumärkesannonser och ledare. Ingen kan ta miste på att Rosengren har en central ställning inom den svenska masskommunikationsforskningen.

Rosengren behöver något som lätt låter sig räkna. Han väljer alltså de omnämnda eller antydda författarnamnen, och de ska, för att hans resonemang ska ha något värde, tillsammans utgöra ett mått på den samlade dagspresskritikens och i vidare mening samtidens associationsfär. Jag har aldrig kunnat hålla med honom om att dessa omnämmanden är något särskilt bra mått, och det intrycket förstärks närmast i den nya undersökningen. Rosengren får visserligen totalt sett fram ett mycket stort material ur sina drygt sexton tusen recensionier, men räknat per recension är omnämmandena ändå förvånansvärt få, inte ens ett per anmälning. Den som någon gång prövat egen recensionsverksamhet, ska nog också säga sig att det inte alltid är rätt namn som antyds. Man tänker Ekelöf många gånger inför nya diktsamlingar men man säger det långt ifrån alltid. De verkligt betydelsefulla tenderar att bli underskattade. Bäst tror jag att Rosengrens metod lämpar sig för de lite plötsligt uppdykande namnen, som alla på en gång börjar tala om, t. ex. företräda för den nya franska romanen.

Invändningen är inte oviktig, men det finns därför inte anledning att strax säga av de resonemang som Rosengren nu utvecklar på basis av dessa enskilda omnämmanden. Han har en del att säga om själva den litterära utvecklingen, och det mest intressanta knyter sig till 60-talsutvecklingen. Mått med hans mått har den fått överdrivna proportioner; svängningen och radikaliseringsen var inte så tvär som man ofta sagt. Frågan är sedan om det är verkligheten eller metoden som slår fel. Det finns kanske förändringar som inte låter sig belägga i siffror på det här viset.

På några punkter vill Rosengren alltså korrigera de allmänna dragen i den litterära utvecklingen, varvid han ofta har svårt att hitta diskussionspartners utanför översiktens sfär. Det är under alla omständigheter lätt att se att själva recensionsverkligheten inte haft något större intresse för honom hur många recensionier han än låtit bearbeta. Det är exempelvis mera i förbigående som man får några intressanta besked om de kvinnliga kritikernas insats liksom om recensenternas, författarnas och de omnämndas ålder.

Men Rosengrens huvudsakliga intresse är de långsiktiga och generella slutsatserna. Ytterligare utvecklande sitt modelltänkande menar han sig kunna nå fram till en viss lagbundenhet i den litterära världen. Han ritar ryktenas kurva och visar med vilken obevlig lagbundenhet som berömmelsen sjunker undan. Vid nästa århundrades ingång närmar sig många diktargenerationer nollstrecket. Vi, som tror mera på traditionen, får väl se till att motverka dessa dystra men nyttiga besked.

Per Rydén